

BERNARD-HENRI LÉVY

ACEST VIRUS
CARE
NE SMINTEȘTE

Traducere din limba franceză de
MĂDĂLINA-ANDREEA UNGUREANU

 ACT și Politon

2020

CUPRINS

PROLOG	9
Capitolul 1	
<i>Întoarce-te, Michel Foucault</i>	21
Capitolul 2	
<i>O surpriză divină</i>	37
Capitolul 3	
<i>Deliciile izolării</i>	55
Capitolul 4	
<i>Viața, zic ei</i>	71
Capitolul 5	
<i>Adio lumii?</i>	89

PROLOG

Și eu am fost uluit.

Dar ceea ce m-a uluit cel mai tare nu a fost pandemia.

Fiindcă dezastre de felul acesta au existat întotdeauna.

În urmă cu un secol, gripa spaniolă, cu cei cincizeci de milioane de morți ai ei, a făcut, cu siguranță, mai multe victime decât va face Covid.

Ca să rămân la epoca noastră, cea pe care am trăit-o și eu, omenirea a cunoscut, începând cu mai 1968, celebra gripă din Hong Kong, din cauza căreia un milion de oameni au murit cu buzele cianotice, din cauza hemoragiei pulmonare sau sufocându-se (în realitate, această gripă nu este chiar așa de „celebră”, fiindcă, la începutul crizei, când i-am dedicat una dintre Notițele

mele*, am constatat că a fost aproape cu totul dată uitării!).

Cu zece ani înainte de gripa din Hong Kong, la fel de ștearsă din memoria colectivă, fusese gripa asiatică, pornită tot din China, care s-a răspândit în Iran, Italia, estul Franței și America și care a făcut două milioane de morți (dintre care 100.000 în Statele Unite și probabil la fel de mulți în Franța, în spitale insuficient dotate în care cadavrele, după cum povestesc ultimii martori, erau îngrămădite în sălile de reanimare fără să poată fi scoase).

Nu, cel mai uluitor a fost modul foarte ciudat în care s-a acționat de data aceasta.

Și nu doar epidemia de Covid s-a abătut asupra lumii, ci și epidemia de frică.

Am văzut oameni altfel curajoși din fire care, acum, au fost paralizați.

Am auzit intelectuali, care au fost martori și la alte războaie, reluând retorica inamicului invizibil, a luptătorilor din prima și a doua linie, a războiului sanitar total.

* În original, Blocnotes, secțiune a blogului lui Bernard-Henri Lévy (<http://www.bernard-henri-levy.com/category/actualite/bloc-notes>), în care acesta comentează evenimente actuale. (n.tr.)

Am văzut Parisul golindu-se, ca în *Jurnalul* despre Ocupație al lui Ernst Jünger.

Am văzut metropolele lumii transformându-se în orașe-fantomă, cu bulevardele tăcute ca niște drumuri de țară, în care zilele, cum spune Hugo, erau la fel ca nopțile.

Am văzut, în înregistrări video pe care le-am primit din Kiev, Milano, New York, Madrid, dar și din Lagos, Arbil sau Qamishli, trecători rari, grăbiți, care păreau să fie acolo numai ca să amintească de existența unei specii umane, dar care treceau pe celălalt trotuar, cu ochii în pământ, atunci când apărea o altă ființă umană.

Am văzut cu toții, de la un capăt la altul al planetei, în țările cele mai sărace, ca și în marile metropole, populații întregi care tremurau și se lăsau mânate spre casele lor, uneori cu lovituri de bătă, așa cum sunt alungate sălbăticiunile în vizuinile lor.

Manifestanții din Hong Kong au dispărut ca prin minune.

Militanții Peshmerga*, războinicii al căror nume spune că știu să înfrunte moartea, s-au baricadat în tranșee.

* Peshmerga sunt forțele militare din regiunea autonomă a regiunii Kurdistan din Irak. Întrucât armatei irakiene îi este interzis să intre în regiunea Kurdistan, Peshmerga, împreună cu filialele lor de securitate, sunt responsabile pentru securitatea regiunii Kurdistan. (Unde nu este specificat altfel, notele aparțin redactorului.)

În Yemen, saudiții și rebelii Huthi*, care se aflau într-un război interminabil, au încheiat un armistițiu încă de la anunțarea primelor cazuri.

Gruparea Hezbollah s-a retras în izolare.

Gruparea Hamas, care înregistra pe atunci opt cazuri printre membrii ei, a declarat că nu mai are decât un scop de război, acela de a obține măști de la Israel: „Măști! Măști! Regatul nostru pentru măști! Dacă e cazul, vom lua viața a șase milioane de israelieni”.

Daech** a declarat Europa zonă de risc pentru combatanții săi, care au șters-o ca să-și sufle nasul în batiste Kleenex cu eucalipt, în fundul unei peșteri siriene sau irakiene.

Panama, fiindcă a depistat un caz suspect, a izolat în junglă 1.700 de indivizi disperați aflați în drum spre granița cu Statele Unite.

* Huthi, oficial numiți Ansar Allah, sunt rebelii din Yemen care vor să se separe de Yemen. Sunt sprijiniți de Iran și de grupul libanez Hezbollah în războiul din Yemen. Saleh s-a aliat cu huthi contra lui Hadi, conducătorul Yemenului. Dar toate taberele luptă cu al-Quaeda.

** Statul Islamic mai e numit Daes, după acronimul arăbesc al titulaturii organizației jihadiste ISIL. Acest acronim semnifică în limba arabă: „cel care zdrobește sau calcă în picioare” și se aseamănă cu alt termen arăbesc: *Dāhis* („cel care seamănă discordie”). Acronimul e utilizat de dușmanii vorbitori de limbă arabă ai acestor jihadiști.

Nigeria, unde, cu câteva săptămâni înainte, făcusem un reportaj despre masacrarea de către jihadiști a satelor cu populație creștină, număra, la jumătatea lunii aprilie 2020, conform agenției de presă AFP, 12 oameni morți de coronavirus, dar 18 omorâți de forțele de securitate din cauza nerespectării măsurilor de izolare.

În Bangladesh, unde mă găseam cu câteva ore înainte ca Franța să-și închidă granițele, tot pentru a face un reportaj, erau adunate toate calamitățile la un loc: aici, se murea de febră denga*, de holeră, de ciumă, de rabie, de febră galbenă și de alte virusuri necunoscute; dar iată că sunt detectate și câteva cazuri de Covid și se închide și Bangladeshul, ca un singur om, în izolare.

Și, într-adevăr, toată planeta, țările bogate laolaltă cu cele sărace, cele care-și permit laolaltă cu cele care urmează să clacheze, îmbrățișează această idee a

* Febra denga este cunoscută și sub numele de „febra oaselor rupte”, deoarece durerile osoase pot fi atât de intense încât creează senzația că oasele se rup. Printre simptome: febră, dureri de cap, erupții cutanate asemănătoare celor care apar în cazul rujeolei și dureri musculare și articulare. Există și situații în care poate evolua una dintre cele două forme severe ale bolii: *febra denga hemoragică*, care provoacă hemoragii, permeabilizează vasele sanguine și determină scăderea numărului de trombocite (crește riscul de hemoragii); *sindromul de șoc denga*, care determină o valoare scăzută a tensiunii arteriale.

unei pandemii fără precedent, pe cale de a extermina rasa umană.

Deci?

Oare ce s-a întâmplat?

O răspândire virulentă nu doar a virusului, ci și a discursului despre virus?

O orbire colectivă, ca în romanul lui José Saramago* în care o epidemie misterioasă face ca un întreg oraș să-și piardă vederea?

O victorie a colapsologilor**, care, tot prezicându-ne sfârșitul lumii, simt că se apropie și ne dau o ultimă șansă ca să postim și să ne *resetăm*?

O victorie a stăpânilor lumii, care văd această mare izolare – echivalentă cu „marea închidere” teoretizată de Michel Foucault în textele în care a descris sistemele de putere ale viitorului – ca pe o repetiție generală la un nou tip de control și de urmărire a oamenilor?

* Este vorba despre *Eseu despre orbire*.

** Conceptul de „colapsologie” a apărut în 2005 și a fost pus în circulație de doi autori și militanți interesați de tranziția ecologică, Pablo Servigne și Raphaël Stevens. Iată definiția colapsologiei, propusă de ei: exercițiu transdisciplinar de studiere a prăbușirii civilizației industriale și a ceea ce ar putea să-i succedă, altfel spus o reflecție bazată pe rațiune, intuiție și cercetări științifice recunoscute.

O mare frică, așa ca aceea din 1789, cu toată partea de informații false, de comploturi, de fugă disperată și, într-o bună zi, de revolte lipsite de speranță?

Sau poate dimpotrivă? Un semn încurajator că lumea s-a schimbat, că a conștientizat în sfârșit caracterul sacru al vieții și că, între economie și viață, a ales să fie de partea vieții?

Sau poate, iarăși, dimpotrivă: o emoție colectivă, agravată de canalele de informație și de rețelele sociale, care, bombardându-ne în fiecare zi cu numărul celor aflați la reanimare, al muribunzilor și al morților, ne plasează într-un univers paralel în care nu mai există nicăieri nicio informație și ne înnebunește literalmente? La urma urmei, nu așa funcționează tortura chinezească? Nu s-a demonstrat că sunetul picăturii de apă, repetat la nesfârșit, devine amenințător ca un dragon? Și cum am reacționa dacă cei responsabili cu securitatea rutieră s-ar hotărî să plaseze din kilometru în kilometru o serie de portavoce gigantice care ar vorbi încontinuu despre accidente mortale din ziua respectivă?

Purtam mereu cu mine un volum prețios, *Discurs asupra servituții voluntare*^{*}, de Etienne de La Boétie.

* *Discours de la servitude volontaire*, în original.

Ca să mă ajute să-mi explic această incredibilă supunere la nivel mondial față de un eveniment despre care repet că e tragic, dar în niciun caz fără precedent, aveam amintirile despre René Girard* și dorința mimetică teoretizată de el, mimetism care e și el un virus și, ca orice virus, declanșează pandemii.

Mai era și Jacques Lacan**, care a spus că, în fața apariției unui „moment al realului”, unul adevărat, cel care ne rănește și de care ne lovim, care provoacă un gol în ceea ce ne este cunoscut și despre care nu avem nicio imagine (și, de fapt, nu așa se întâmplă cu orice virus nou?), omenirea are de ales între negare și delir, între nevroză și psihoză: Trump care bate din picior că trebuie „eliberat Michiganul” sau conducătorii, îngrijorați de amenințarea, proferată de un colectiv de avocați, cu un „proces Nuremberg al coronavirusului”, care consideră că e mai prudent să pună frână lumii întregi.

Era prea devreme să mă hotărâsc pentru o explicație sau alta.

* René Girard (1923-2015) – antropolog al violenței și al religiei, profesor emerit de literatură comparată la Universitatea Stanford și la Universitatea Duke din Statele Unite.

** Jacques-Marie-Émile Lacan (1901-1981) – proeminent psihanalist și psihiatru francez, cu contribuții remarcabile în psihanaliză, filosofie și teoria literară.

Și astăzi, în momentul în care scriu aceste rânduri, când încep să se ridice restricțiile, e prea devreme pentru a sparge nu numai codul virusului, ci și codul fricii pe care a provocat-o.

Și, pentru că și eu am morții mei, pe care nu i-am terminat de plâns, nu prea îmi vine să râd cu râsul acela brechtian pe care, poate, ni-l va provoca într-o zi enorma punere în scenă distanțată pe care apelul la distanțare socială a produs-o în fața ochilor noștri uluiți.

În schimb, e timpul să spunem care sunt efectele pe care toate acestea le au asupra societății și asupra spiritului nostru.

E timpul să vorbim despre transformările care au început să se petreacă în ceea ce ne unește și, în același timp, în locurile cele mai obscure și profunde din noi înșine.

Și, dacă e adevărat că, așa cum îi plăcea să spună, nu fără ironie, marelui medic german de la sfârșitul secolului al XIX-lea, părintele anatomiei patologice, Rudolf Virchow, „o epidemie este un fenomen social care presupune și câteva aspecte medicale”, acum ori niciodată este momentul să ne recăpătăm prezența de spirit și să încercăm să descriem unele dintre aspectele non-medicale ale acestei povești.

Unele dintre ele sunt pozitive.

Am trăit veritabile momente de civism și întrajutorare.

Și niciodată nu ne vom putea bucura îndeajuns pentru că am luat act, în sfârșit, nu doar de existența, ci și de extraordinara demnitate a unei întregi categorii de oameni umiliți (personal de îngrijire, agricultori, casieri și casierite, transportatori, gunoieri, curieri...), care acum au fost puși în lumină.

Însă alte lucruri sunt supărătoare.

S-au spus cuvinte, s-au luat atitudini, au revenit reflexe care m-au înspăimântat.

Principii la care țineam, și care constituie ceea ce au mai bun societățile occidentale, au fost atacate de virus, și de virusul virusului, în timp ce oamenii mureau.

Cum și ideile mor, fiindcă ele se hrănesc din aceeași materie ca oamenii, și s-ar putea ca, după ce epidemia se va fi sfârșit, să rămână și ele pe mal, ca niște meduze moarte, dispărute fără să lase urme, fiindcă și ele sunt făcute, la fel ca noi, aproape în întregime din apă, despre ele am vrut să vorbesc aici, luându-le apărrarea.

Prima Frică mondială (în sensul în care spunem despre un război că este mondial): bilanț de etapă.

Și, pentru că este momentul socotelilor, iat-o și pe aceea, care nu este statistică și e ceva mai dificil de făcut (oare nu spune legea uluirii că, cu cât șocul este mai dur, cu atât mai mult se alterează capacitatea de a medita asupra lui?), a loviturilor pe care le-a primit, în timpul acestei crize ciudate, metafizica noastră intimă: nu este prea devreme să purtăm bătălia aceasta, însă de data asta responsabilitatea și riscul nu le mai revin nici politicianilor, nici medicilor.